

Mozaik a kortárs irodalomról

A magyar irodalomkritikát érintő viták, melyek e diszciplína értelmezhetőségét, helyzetét és feladatait hivatottak kommentálni, sok esetben igen nagy hevülettel lángoltak fel. Nincs ez másként – néhány kivételtől eltekintve – a Jelenkor 1996. első félévi számaiban sem Bónus Tibor és Takáts József dolgozatai kapcsán.

Epolémiába Margócsy István is bekapcsolódott s több, rendkívül konstruktív megállapítása, észrevétele mellett a következő „szerény javaslattal” élt: „Beszéljünk sokféleképp az irodalomról, familiárisan, fogalmilag s metaforikusan egyaránt, s legfeljebb annyit kérjünk egymástól: beszéd közben *gondoljunk* is valamire, *gondolkodjunk* valamiről; s ne gyanúsítsuk a másikat azzal, hogy ha másként beszél, akkor nyilván olvasni sem tanult volt meg.” (1) A szerző egy másik (igencsak) szimpatikus állítása pedig így hangzott: „A fogalmi-módszertani pontosság vagy legalábbis következetesség a nem-tudományos kritikában is elsődrendű követelmény lenne: éppen avégett, hogy tényleg megértsük, mit is gondol a másik – amaz igény, mely a tudományossággal szemben a kritikairás *szépségét* célozza meg, csakis akkor vehető komolyan, ha önmagával szemben a fogalmiságnak legalább minimumát azért betartja... S mindez újfent azért, mert a kölcsönös megérthetőség valóban komolyan veendő valami.” (2) Talán nem túlzás Gadamer egy mondatát idéznem itt, hiszen véleményem szerint Margócsy István ennek adta példaértékű újrafogalmazását e vitában: „A jóakarat mindig fennáll, amikor a megértést tűzzük ki célul.” (3) Az iménti fejlemények (idézetek) felől, úgy gondolom, érdemes újraolvasnunk Margócsy István kritikakötetét s közben feltennünk a kérdést: a szerző írásai elébe mennek-e és alátámasztják-e a fentebbi állítások hermeneutikai tapasztalatát?

A *Nagyon komoly játékok* címet viselő kötet a kortárs irodalomról ad áttekintést, de ahogy a szerző az előszóban írja: „Sok és sokféle író és költő van benne felsorakoztatva, hol kisebb, hol nagyobb terjedel-

mű darabokban, többféle megközelítésben.” S valóban: e korpusz nem egységes, irányzatokra lebontható, egyetlen történeti sémába illeszthető irodalomtörténetről beszél, hanem az egyes alkotások nyelvviségén és poétikai összetevőin keresztül látatja a legújabb kori magyar irodalom (egyik) alternatív történelmét. Mindvégig szem előtt tartva annak *lehetséges* és nem kiténtetett mivoltát: „Akiket idézek, azokat mind nagy és jelentős költőnek tekintem; hozzátévén természetesen, hogy nem csak azokat tartom nagy és jelentős költőnek, akiket idézek.” E lábjegyzetben megfogalmazott gondolat számomra azért tűnik jelentőségteljesnek, mert egyszerre képes megmutatni az olvasó felől értett „egyszemélyes” irodalomtörténet legitimitásának látszatát és annak mindenkori relativálhatóságát. Vagyis e konstrukció szerint a kritikus nem is vállalhat más szerepet, mint hogy közvetítsen az elemzendő szövegiség nyelvisége és az olvasó feltételezett horizontja között. Persze e kontaktus megteremtése akkor lesz sikeres, ha az elemző „eltűnik” (s legyen szó akár Bodor Ádám, Márton László, Esterházy Péter stb. prózájáról, vagy Kukorelly Endre, Bertók László, Rakovszky Zsuzsa, Parti Nagy Lajos stb. lírájáról), a szövegeket hagyja, engedi beszélni és közvetítni más szövegek vagy tradíciók horizontjához. Margócsy István írásaiban, elemzéseiben ez azért is lehet sikeres, mert minden biztonnal egy történetileg „kipróbált” nyelv értelmezi a kortárs művek hagyománybeli meghatározottságát és fordítva: a jelen által véli leírhatónak, értelmezhetőnek a tradíció történéseit. Ily módon nem csak a művek immanens poétikumára tekint, s nem csak az alkotások világszerűségének hatáslehetőségeit veszi számba a szerzői

„élménytovábbítás” szempontjából, hanem engedi továbbgondolni, -értelmezni, -fogalmazni a művet, sőt ez utóbbit szeretné megalapozni. Ebből a szempontból Margócsy István könyve felel a feltett kérdésekre: láttatja a másságot (az éppen értelmezett művet/műveket), nyílttá teszi az interpretációban a maga érdekltségét, előfeltevéseit; ugyanakkor olvasási stratégiákat, értelmezési lehetőségeket kínál az olvasóknak: elgondolkodtat és hagy gondolkodni. Tehát nem tagadja meg a teóriát: arra tekint, amire más is nézhet; arról szól,

ami megosztható; s a dialógus során más-ként pillant önmagára.

Margócsy István: *Nagyon komoly játékok*. Pesti Szalon, Budapest, 1996.

H. Nagy Péter

Jegyzet

(1) Jelenkor, 1996. 5. sz., 474. p.

(2) Uo., 473. p.

(3) Vö. Gadamer, Hans-Georg: *Szöveg és interpretáció*. In: *Szöveg és interpretáció*. Szerk.: Bacsó Béla. Cserépfalvi, Budapest, é. n., 17–43. p.

A polifón hagyomány megszólaltatása

*Ha szem előtt tartjuk a történetiségnek az elvárás és tapasztalat aszimmetriájára épülő, Koselleck meghatározta kategóriáját – amely azt foglalja magában, illetve azt eredményezi, hogy „minden történeti fordulatot az új spontán fellépése és szukcesszív észlelése közötti, esemény és hatás, korszakküszöb és korszaktudat közötti hiátus jellemez” (Jauß, H. R.: *Az irodalmi posztmodernség. Literatura, 1994. 2. sz.*) –, akkor be kell látnunk azt is, hogy a művek és recepciójuk viszonya hasonló feltételek mellett szerveződik. A fogadtatás ugyanis éppen a korszaktudatnak a reflexív feldolgozás aktív segítségével által történő felismerését jelentheti egy olyan rendszer keretein belül, amelynek a legfőbb – értelmezhető és értékelhető – jellemzőjét a nyelvi megnyilatkozás mikéntje és az értekezői nyelv figurativitása adja (miközben a két tényező nem ugyanazt jelöli, még ha átfedések vannak is közöttük). A korszaktudatról nyújtott belátások feltárása pedig mindig megnyitja az utat a korszakküszöb generálta kérdések megfogalmazása és a lehetséges, de sohasem végleges válaszok előtt.*

Az Alföld Stúdió hatodik antológiáját tekintve is hasznosnak bizonyulhat a fentiek figyelembevétel. Nemcsak azért, mert metodológiaiilag az e kötetben olvasható írások a figuratív szövegalkotás és a nyelviség mentén rendszerezhetők, hanem azért is, mert az utólagosság tapasztalatát – mind a bennük tárgyalt művekkel, mind pedig saját előfeltevéseikkel kapcsolatban – áttételesen alátámaszthatják. Ez az utólagosság viszont megszabja azt a kontextust, amelyben a hagyományösszefüggés kínálta folytonosság teremtődik meg, illetve tárul fel. Ez az alap lesz

azután a felelős az olyan *nemzedéki* sajátosságok megértéséért, amelyek horizontjában beláthatók az előző irodalomtörténeti „események” újraértett távlatai, illetve maguk a korszakváltó situációk is.

Nemzedéki jelenségeként is felfogható kötet tehát *Az újraértett hagyomány*, legalábbis abban az értelemben, ahogyan azt az az örökletesnek nevezhető irodalomértelmezői attitűd fogja fel, amely feltehetőleg szellemtörténeti sajátosság a magyar irodalomtudományi diszkurzusban, amelynek legfőbb jellemzője a *katégoriák* szerinti osztályozás igénye minden, akár a